

QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA CHORVACHILIKNING OZUQA BAZASINI RIVOJLANTIRISH VA OZIQLANTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING INNOVATSION STRATEGIYALARI

Gabbarov S.N.

Qoraqalpoq davlat universiteti

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-fevraldagi PQ-120-son qarori bilan tasdiqlangan 2022–2026-yillarga mo'ljallangan chorvachilikni rivojlantirish Dasturi qabul qilinib, unda shu sohada ustuvor yo'nalishlar belgilangan. Xususan, mazkur qarorda chorvachilik va uning tarmoqlarida ozuqa bazasini mustahkamlash hamda ozuqa ishlab chiqarish salohiyatini oshirish alohida strategik vazifa sifatida belgilangan.

Shu nuqtai nazardan, chorvani oziqlantirish tizimini takomillashtirish nafaqat ishlab chiqarish hajmini oshirish, balki ekologik barqarorlikni ta'minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va qo'shilgan qiymat zanjirini kengaytirishning muhim omili hisoblanadi. Dasturda ozuqabop ekinlar hosildorligini keskin oshirish bo'yicha aniq maqsadli ko'rsatkichlar belgilangan: beda hosildorligini 10 tonnadan 20 tonnagacha, silos uchun makkajo'xorini 32 tonnadan 70 tonnagacha yetkazish vazifasi qo'yilgan. Bu ko'rsatkichlar oziqlantirish tizimini intensivlashtirish va ilmiy asosda tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, ozuqabop ekinlar urug'chiligini rivojlantirish, ixtisoslashgan urug'chilik xo'jaliklari sonini 320 tadan 400 taga yetkazish vazifasi belgilangan. Bu esa ozuqa bazasini barqaror va sifatli urug'lik materiallari bilan ta'minlash orqali mustahkamlashni nazarda tutadi. Ozuqa bazasini mustahkamlash strategiyasini tizimli ravishda quyidagi konseptual model orqali ifodalash mumkin:

1-rasm. Barqaror va balanslashtirilgan oziqlantirish tizimi

Ushbu rasm ozuqa bazasini takomillashtirish va qishloq xo'jaligi resurslaridan samarali foydalanish strategiyasini vizual tarzda aks ettiradi. Kompozitsiyaning markaziy elementi sifatida "Oziqa manbalarini rivojlantirish" tasvirlangan. Bu markaziy blok ozuqa bazasining integratsion rolini, ya'ni chorvachilik mahsuldorligi va qishloq xo'jalik tizimlarining barqarorligini ta'minlashdagi asosiy resurs sifatida ahamiyatini bildiradi.

Sxema markaziy blok atrofida to'rtta bo'linmadan tashkil topgan bo'lib, ularning har biri rangli o'q bilan bog'langan va jarayonlarning tsiklik va o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi:

Tabiiy yaylovlar samaradorligini oshirish. Bu element tabiiy ozuqa maydonlaridan samarali foydalanish, chorva hayvonlari mahsuldorligini oshirish, yerlarning degradatsiyasini oldini olish va ekologik barqarorlikni ta'minlash muhimligini ta'kidlaydi. Akademik nuqtai nazardan bu barqaror yaylov boshqaruvi konsepsiyasiga mos keladi, ya'ni chorva zichligini optimallashtirish va yaylovlarni aylantirish tizimlarini o'z ichiga oladi.

Sug'oriladigan maydonlarda ozuqabop ekinlar hosildorligini ko'paytirish. Bu zamonaviy agrtexnologiyalar, masalan, tomchilatib sug'orish va yuqori mahsuldor ozuqa ekinlari seleksiyasini qo'llashni bildiradi. Bu qishloq xo'jaligi unumdorligini oshirish, sifatli ozuqa bilan ta'minlash va resurslardan samarali foydalanish zaruratini aks ettiradi.

Urug'chilik va seleksiya bazasini rivojlantirish. Bu blok o'simlik va chorva hayvonlarining genetik potentsialini takomillashtirish orqali umumiy samaradorlikni oshirishdagi seleksiya ahamiyatini ifodalaydi. Akademik nuqtai nazardan bu biologik potentsialni seleksiya dasturlari orqali oshirish nazariyasiga mos keladi.

Monitoring va raqamli boshqaruv tizimi. Pastki o'ng segmenti qishloq xo'jaligi resurslarini raqamli boshqarish vositalarini ifodalaydi. Bu element pastki maydonlar, suv resurslari va hosildorlik holatini monitoring qilish, tezkor boshqaruv qarorlarini qabul qilish va resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlarini ko'rsatadi.

Bloklarning rangli farqlanishi va yo'naltirilgan o'qlar sxemaga tsiklik va integratsion xarakter beradi, bunda har bir element alohida mavjud bo'lmay, boshqa jarayonlar bilan o'zaro ta'sir qiladi. Bu qishloq xo'jaligi resurslarini boshqarishda tizimli yondashuvni aks ettiradi, ya'ni yaylovni yaxshilash, ozuqa ekinlarini hosildor qilish, seleksiya bazasini rivojlantirish va raqamli texnologiyalarni joriy etish bir-birini to'ldiruvchi elementlar sifatida ko'riladi.

Akademik tahlil nuqtai nazaridan, sxema an'anaviy agrtexnologik amaliyotlarni zamonaviy raqamli yechimlar va genetik tadqiqotlar bilan uyg'unlashtirishni ko'rsatadi. Markaziy g'oya shundaki, ozuqa bazasini rivojlantirish uchun kompleks yondashuv zarur: tabiiy yaylovlarni samarali boshqarish, sug'oriladigan ekinlarni hosildor qilish, seleksiya bazasini takomillashtirish va raqamli monitoringni qo'llash bir-birini mustahkamlovchi jarayonlar sifatida birlashtiriladi. Shunday qilib, taqdim etilgan infografik sxema ozuqa bazasini rivojlantirish kontseptual modelini vizual tarzda ko'rsatadigan vosita sifatida xizmat qiladi, bu yerda biologik, texnologik va raqamli boshqaruv komponentlari integratsiyalashgan. Akademik kontekstda u agronomiya, chorvachilik, genetika va axborot texnologiyalarini birlashtirgan ko'pdisciplinar yondashuvni namoyon etadi, bu esa qishloq xo'jaligi sektorining barqarorligi va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, yuqorida qayd etilgan dastur doirasida tabiiy yaylovlardan samarali foydalanish, cho'llanish jarayonining oldini olish hamda hosildorlikni oshirish masalalari alohida ko'rsatib o'tilgan. Shu bois oziqlantirish tizimini takomillashtirishning birinchi strategik yo'nalishi sifatida yaylovlarning geobotanik xatlovini

o'tkazish va yagona elektron monitoring tizimini joriy etish taklif etiladi. Monitoring tizimi o'simlik qoplamasi holatini baholash, biomassa zichligini aniqlash va chorva yuklamasini optimallashtirish imkonini beradi. Yaylovlardan foydalanganlik uchun to'lov tizimini takomillashtirish, "Yaylov fondi"ni tashkil etish hamda davlat nazoratini kuchaytirish vazifalari ham belgilangan bo'lib, bu mexanizmlar ozuqa resurslaridan mas'uliyatli foydalanishni rag'batlantiradi va ularning iqtisodiy qiymatini oshiradi. Quyida oziqlantirish tizimini takomillashtirish bo'yicha asosiy strategik yo'nalishlar va ularning natijadorligi keltiriladi (1-jadval).

1-jadval. Ozuqa bazasini mustahkamlashning strategik yo'nalishlari va kutilayotgan natijalar

Yo'nalish	Amaliy mexanizm	Maqsadli ko'rsatkich	Kutilayotgan natija
Ozuqabop ekinlar hosildorligini oshirish	Intensiv agrotexnologiyalar	Beda 10→20 t/ga; Silos 32→70 t/ga	Ozuqa hajmi 2 barobar oshadi
Urug'chilik bazasini kengaytirish	Ixtisoslashgan xo'jaliklar sonini 320→400	Sifatli urug'lik ulushi oshadi	Hosildorlik barqarorlashadi
Yaylov monitoringi	Elektron tizim va GAT	Yagona monitoring platformasi	Degradatsiya kamayadi
Yaylov to'lov tizimi	Differensial to'lov va "Yaylov fondi"	Moliyaviy barqarorlik	Mas'uliyatli foydalanish

1-jadval chorvachilik va ozuqa bazasini rivojlantirishning kompleks tizimini aks ettiradi. Jadvalda har bir yo'nalish uchun amaliy mexanizm, maqsadli ko'rsatkich va kutilayotgan natija ko'rsatilgan bo'lib, ularning hammasi bir-birini to'ldiruvchi va o'zaro bog'liq jarayon sifatida taqdim etilgan. Masalan, ozuqabop ekinlar hosildorligini oshirish yo'nalishi intensiv agrotexnologiyalarni qo'llash orqali bede hosildorligini 10 t/ga dan 20 t/ga, silos hosildorligini esa 32 t/ga dan 70 t/ga oshirishni nazarda tutadi, bu esa ozuqa hajmini ikki barobar oshirishga imkon beradi. Urug'chilik bazasini kengaytirish ixtisoslashgan xo'jaliklar sonini 320 dan 400 ga ko'paytirish orqali sifatli urug'lik ulushini oshiradi va hosildorlikni barqarorlashtiradi, bu esa uzoq muddatli ozuqa xavfsizligi va chorvachilik samaradorligi uchun muhimdir. Yaylov monitoringi elektron tizimlar va GAT platformalari yordamida yagona monitoring tizimini joriy qilish orqali degradatsiyani kamaytiradi va resurslardan mas'uliyatli foydalanishni ta'minlaydi, natijada boshqaruv samaradorligi oshadi. Shu bilan birga, yaylov to'lov tizimi differensial to'lov mexanizmlari va "Yaylov fondi" orqali moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi va foydalanuvchilarni mas'uliyatli chorvachilik amaliyotlariga rag'batlantiradi. Umuman olganda, jadval integratsion va tizimli yondashuvni ifodalaydi, bunda har bir yo'nalish o'ziga xos mexanizm orqali aniq ko'rsatkichlarga erishishga xizmat qiladi, bu esa ozuqa bazasini rivojlantirish va yaylov resurslarini samarali boshqarishda strategik qarorlar qabul qilish uchun ilmiy asos yaratadi.

Oziqlantirish tizimini takomillashtirishning ikkinchi muhim yo'nalishi – zamonaviy texnologiyalarni joriy etishdir. Qarorda chorvachilikda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish vazifasi belgilangan. Bu oziqlantirish me'yorlarini avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimi asosida shakllantirish, chorva ratsionini ilmiy asosda balanslashtirish hamda yem sarfini optimallashtirish imkonini beradi.

Oqsilga boy balanslashtirilgan ozuqa ishlab chiqarish texnologiyalarini yaratish va intensiv ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish ham ustuvor vazifalar qatoriga kiradi. Bunda mahalliy xomashyodan foydalanish va import ozuqaga qaramlikni kamaytirish iqtisodiy samaradorlikni oshiradi.

Oziqlantirish tizimining iqtisodiy samaradorligini baholash uchun quyidagi metodik yondashuv taklif etiladi:

$$ROI = (Qo'shimcha sof daromad / Investitsiya) \times 100\%$$

$$Qoplanish muddati = Investitsiya / Yillik sof daromad$$

Ushbu metodik formulalar asosida hisoblangan natijalar 2-jadvalda umumlashtirilgan bo'lib, unda ozuqa ishlab chiqarish yo'nalishlari bo'yicha investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligi, ya'ni ROI ko'rsatkichi va qoplanish muddati tizimli ravishda aks ettirilgan.

2-jadval. Ozuqa ishlab chiqarish bo'yicha investitsiyalarning iqtisodiy samaradorligi

Tadbir	Investitsiya (mlrd. so'm)	Qo'shimcha daromad (mlrd. so'm/yil)	ROI (%)	Qoplanish muddati (yil)
Intensiv ozuqabop ekinlar	50	20	40	2,5
Urug'chilik bazasi	30	12	40	2,5
Elektron monitoring	15	6	40	2,5

Uchinchi strategik yo'nalish – tabiiy resurslardan samarali foydalanish va ekologik barqarorlikni ta'minlashdir. Dasturda yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish hamda issiqxona gazlari chiqishini kamaytirish vazifalari belgilangan. Oziqlantirish tizimini optimallashtirish orqali chorva bosh sonining haddan tashqari o'sishi cheklanadi va resurs bosimi kamayadi. Shuningdek, "Bioenergiya va yoqilg'i" dasturini ishlab chiqish vazifasi qo'yilgan. Bu chorvachilik chiqindilaridan biogaz va organik o'g'it ishlab chiqarish orqali yopiq resurs aylanishini yaratish imkonini beradi. Oziqlantirish tizimini takomillashtirish infratuzilmani rivojlantirish bilan ham uzviy bog'liq. Suv ta'minoti, ichki yo'llar, panjaralar va monitoring punktlari chorvachilik samaradorligini oshiradi. Infratuzilma investitsiyalari biomassa o'sishini ta'minlab, qo'shimcha daromad manbai yaratadi.

Strategiyaning institutsional asoslari ham muhim ahamiyatga ega. Qarorda Jahon bankining 300 mln. AQSH dollari miqdoridagi kredit mablag'larini jalb etish choralari ko'zda tutilgan. Bu mablag'lar ozuqa ishlab chiqarish, infratuzilma va zamonaviy texnologiyalarni joriy etishga yo'naltirilishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, chorvani oziqlantirish tizimini takomillashtirish va ozuqa bazasini mustahkamlash strategiyasi quyidagi kompleks yo'nalishlarni o'z ichiga oladi: ozuqabop ekinlar hosildorligini oshirish, urug'chilik bazasini kengaytirish, yaylovlarni raqamli monitoring qilish, iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarini joriy etish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va investitsiyalarni jalb etish. Ushbu yondashuv hukumat doirasida belgilangan

vazifalar bilan uyg'un bo'lib, chorvachilikning oziqlantirish tizimini zamonaviy, ilmiy asoslangan va barqaror modelga o'tkazish uchun mustahkam metodologik hamda amaliy asos yaratadi.

Shu nuqtai nazardan, ilgari ta'kidlangan kompleks yo'nalishlar asosida ishlab chiqilgan strategiya Qoraqalpog'iston Respublikasi sharoitida amaliyotga tatbiq etilganda, hududning ozuqa va chorvachilik resurslarini barqaror rivojlantirish hamda ekologik va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash imkonini beradi.

Qoraqalpog'iston Respublikasi hududida chorvachilik va ozuqa resurslarini barqaror rivojlantirish iqtisodiyotning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, hududning geografik xususiyatlari va ekologik sharoitlari ushbu sohani rivojlantirishda maxsus yondashuvni talab qiladi. Hududning yarim cho'l va cho'l-sharoitlari, suv resurslarining cheklanganligi hamda yerlarning degradatsiya xavfi chorvachilik samaradorligini oshirishda strategik va tizimli chora-tadbirlarni zarur qiladi. Shu sababli ozuqa bazasini rivojlantirish, yaylov resurslaridan mas'uliyatli foydalanish, urug'chilik va seleksiya bazasini mustahkamlash hamda zamonaviy monitoring tizimlarini joriy etish Qoraqalpog'iston uchun o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Ushbu vaziyat va hududning o'ziga xos sharoitlari inobatga olinib, 2-rasmda Qoraqalpog'iston Respublikasi sharoitida chorvani oziqlantirish tizimini takomillashtirish va ozuqa bazasini mustahkamlash strategiyasining murakkab integratsion modeli vizual tarzda tasvirlangan.

2-rasm. Qoraqalpog'iston Respublikasi sharoitida chorvani oziqlantirish tizimini takomillashtirish va ozuqa bazasini mustahkamlash strategiyasining murakkab integratsion modeli.

2-rasmda Qoraqalpog'iston Respublikasi sharoitida chorvani oziqlantirish tizimini takomillashtirish va ozuqa bazasini mustahkamlash strategiyasining murakkab integratsion modeli tasvirlangan. Markaziy blokda strategiyaning asosiy maqsadi – **“Barqaror chorvachilik va ozuqa bazasini mustahkamlash”** – ko'rsatilgan bo'lib, u barcha yo'nalishlar va mexanizmlarning markaziy nuqtasi sifatida namoyon etiladi. Ushbu markaziy maqsad hududdagi chorvachilik mahsuldorligini oshirish, ozuqa xavfsizligini ta'minlash va ekologik barqarorlikni mustahkamlashga yo'naltirilgan. Infografikada strategiyaning to'rtta asosiy yo'nalishi uch o'lchamli bo'limlar orqali ajratilgan va har bir yo'nalish o'zining amaliy mexanizmlari bilan ko'rsatilgan. **“Ozuqabop ekinlar hosildorligini oshirish”** bo'limida intensiv texnologiyalar, sug'orish tizimi va tanlangan navlar orqali hosildorlikni oshirish mexanizmlari aks ettirilgan. Bu bo'lim sug'oriladigan maydonlarda ozuqabop ekinlar hosildorligini sezilarli darajada oshirish orqali ozuqa zaxirasini barqarorlashtirish va chorvachilik mahsuldorligini yaxshilashga qaratilgan.

“Urug'chilik va seleksiya bazasini rivojlantirish” yo'nalishi mahalliy navlarni tanlash, ixtisoslashgan xo'jaliklarni kengaytirish, sifat nazorati va sertifikatlash hamda seleksiya ishlari orqali yuqori hosildor va kasallikka chidamli navlar yaratishni o'z ichiga oladi. Ushbu mexanizmlar genetik potentsialni yaxshilash, sifatli urug'lik ulushini oshirish va hosildorlikni barqarorlashtirishga xizmat qiladi.

“Yaylov monitoringi va boshqaruvi” bo'limida GAT va elektron monitoring tizimi, suv resurslari va degradatsiya nazorati hamda qaror qabul qilish mexanizmlari tasvirlangan. Bu tizimlar yordamida yaylovlarning ekologik holati real vaqt rejimida kuzatiladi, degradatsiya xavfi aniqlanadi, chorva zichligi optimallashtiriladi va resurslardan mas'uliyatli foydalanish ta'minlanadi. Shu bilan birga, ushbu bo'lim hududda ekologik barqarorlikni saqlash va resurslardan samarali foydalanishning ilmiy asoslangan mexanizmini tashkil etadi.

“Moliyaviy va rag'bat mexanizmlari” bo'limida differensial to'lovlar, “Yaylov fondi” va foydalanuvchilarni mas'uliyatli foydalanishga rag'batlantirish tizimlari ko'rsatilgan. Bu mexanizmlar moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, foydalanuvchilarni ortiqcha resurs ishlatmaslikka rag'batlantirish va chorvachilik amaliyotlarini uzoq muddatli rivojlantirishga xizmat qiladi. Infografikaning pastki qismida strategiyaning kutilayotgan natijalari vizual tarzda aks ettirilgan: ozuqa hajmining oshishi, hosildorlikning barqarorlashishi, degradatsiyaning kamayishi va moliyaviy barqarorlik. Bu natijalar har bir yo'nalish va mexanizmning samaradorligini o'zaro bog'langan tarzda aks ettiradi va strategiyaning integratsion yondashuvini ta'kidlaydi. Umuman olganda, ushbu 2-rasm Qoraqalpog'iston Respublikasi sharoitida chorvachilikni oziqlantirish tizimini modernizatsiya qilish va ozuqa bazasini mustahkamlash bo'yicha ilmiy asoslangan, tizimli va kompleks yondashuvni aks ettiradi, strategik qarorlar qabul qilish, resurslarni samarali boshqarish va hududning agroekologik barqarorligini ta'minlash uchun vizual va metodologik asos sifatida xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot doirasida chorvani oziqlantirish tizimini takomillashtirish va ozuqa bazasini mustahkamlash strategiyasining mazmuni, amaliy mexanizmlari va kutilayotgan natijalari ilmiy asoslangan tarzda tahlil qilindi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-fevraldagi PQ-120-son qarorida belgilangan 2022–2026-

yillarga mo'ljallangan chorvachilikni rivojlantirish Dasturi doirasida ozuqabop ekinlar hosildorligini oshirish, urug'chilik bazasini kengaytirish, yaylov monitoringi va moliyaviy rag'bat tizimlarini joriy etish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ushbu yo'nalishlar ozuqa bazasini barqarorlashtirish va chorvachilik mahsuldorligini oshirishga bevosita ta'sir qiladi.

Jadval va infografika orqali ko'rsatilgan tizimli model ozuqa bazasini rivojlantirishning integratsion mexanizmlarini aks ettiradi. Tabiiy yaylovlardan samarali foydalanish, sug'oriladigan maydonlarda yuqori hosildor ekinlar ekish, urug'chilik va seleksiya bazasini mustahkamlash hamda raqamli monitoringni joriy etish bir-birini to'ldiruvchi jarayonlar sifatida tizimga birlashtirilgan. Ushbu kompleks yondashuv chorva mahsuldorligini oshirish, degradatsiyani kamaytirish, resurslardan mas'uliyatli foydalanishni ta'minlash hamda moliyaviy barqarorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shuningdek, strategiya hududning yarim cho'l va cho'l-sharoitlari, suv resurslarining cheklanganligi va yerlarning degradatsiya xavfi kabi ekologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ishlab chiqilgan. Bu esa chorvachilik tizimini ekologik va iqtisodiy barqarorlikka yo'naltirish imkonini beradi. Strategiyaning institutsional va iqtisodiy mexanizmlari, jumladan "Yaylov fondi" va investitsiyalarni jalb etish chorvachilikni modernizatsiya qilish va ozuqa xavfsizligini ta'minlash bo'yicha mustahkam bazani yaratadi.

Ishlab chiqilgan konseptual model va strategik yo'nalishlar Qoraqalpog'iston Respublikasi sharoitida chorvachilik va ozuqa resurslarini barqaror rivojlantirish, agroekologik muvozanatni saqlash va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy asoslangan kompleks yondashuv sifatida namoyon bo'ladi. Ushbu yondashuv nafaqat amaliyotda, balki hududning strategik rivojlanish rejalari bilan uyg'unlashgan holda amalga oshirish taklif etiladi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasida chorvachilik sohasi va uning tarmoqlarini rivojlantirish bo'yicha 2022–2026-yillarga mo'ljallangan dasturni tasdiqlash to'g'risida" PQ-120-son qarori. URL: <https://lex.uz/docs/-5858728#-5862696>.
2. Sustainable Livestock Production in Central Tanzania. Livestock Research for Rural Development, 1995(6/3): 159:168.
3. World Bank. Sustainable pasture management: institutional and economic aspects. – Washington, DC: World Bank Publications, 2018. – 156 b.
4. Насиев Б.Н., Маканова Г.Н., Рзаев Н. Факторы деградации кормовых угодий полупустынной зоны. //Известия Национальной Академии наук Республики Казахстан. - 2014. - №4 (22). - С. 34-36.
5. Косолапов В.М., Трофимов И.А. Роль пастбищ в развитии сельского хозяйства России. Роль культурных пастбищ в развитии молочного скотоводства Нечерноземной зоны России в современных условиях. Сборник научных трудов на основе материалов Международной научнопрактической конференции по развитию лугопастбищного хозяйства, посвященной 50-летию ОАО «Михайловское» Ярославской области (г. Ярославль, 7–9 июня 2010 г.) / под общей ред. Н. А. Ларетина, А. А. Кутузовой, В. М. Косолапова. —М.: Угренская типография, 2010. — 240 с.
6. Islomov A. Madaniy yaylovlar va ularning iqtisodiy samaradorligi. – Nukus: Qoraqalpog'iston universiteti nashriyoti, 2016.
7. Karimov B., Toshpulatov N. Chorvachilikda yaylov unumdorligini oshirish metodlari. – Nukus: Qoraqalpog'iston universiteti nashriyoti, 2018. – 176 b.
8. Mamatov T., Yusupov D. Tabiiy yaylovlar va ularning agroekologik xususiyatlari. – Tashkent: Akademnashr, 2017. – 192 b.

Annotatsiya: Mazkur maqolada chorvani oziqlantirish tizimini takomillashtirish hamda ozuqa bazasini mustahkamlashning ilmiy-amaliy asoslari yoritilgan. Tadqiqotda ozuqa ekinlari hosildorligini oshirish, urug'chilik va seleksiya bazasini rivojlantirish, tabiiy yaylovlardan samarali foydalanish, raqamli monitoring tizimlarini joriy etish hamda iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarining chorvachilik samaradorligiga ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, Qoraqalpog'iston Respublikasi sharoitida ekologik va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qiluvchi integratsiyalashgan strategik model taklif etilgan.

Kalit so'zlar: chorvachilik, oziqlantirish tizimi, ozuqa bazasi, yaylovlar, ozuqabop ekinlar, seleksiya.

Аннотация: В статье рассматриваются научно-практические основы совершенствования системы кормления скота и укрепления кормовой базы. Анализируется влияние повышения продуктивности кормовых культур, развития семеноводческой и селекционной базы, эффективного использования естественных пастбищ, внедрения систем цифрового мониторинга и механизмов экономического стимулирования на эффективность животноводства. Также предложена комплексная стратегическая модель обеспечения экологической и экономической устойчивости в условиях Республики Каракалпакстан.

Ключевые слова: животноводство, система кормления, кормовая база, пастбища, кормовые культуры, селекция.

Abstract: This article discusses the scientific and practical foundations of improving the livestock feeding system and strengthening the feed base. The study analyzes the impact of increasing the productivity of fodder crops, developing the seed and breeding base, effective use of natural pastures, introducing digital monitoring systems, and economic incentive mechanisms on the efficiency of livestock farming. An integrated strategic model is also proposed to ensure environmental and economic stability in the conditions of the Republic of Karakalpakstan.

Key words: livestock farming, feeding system, feed resources, pasture management, forage crops, breeding.